

PECULIARITIES OF TEACHING THE TOPIC: «THEORETICAL CONCEPTIONS OF CIVIL SOCIETY: HISTORY AND MODERNITY» IN THE DISCIPLINE «HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES»

Baklanova Natalia

Abstract. *Involvement of society solves the government decisions it is an important of modern conditions of Ukraine as a state, that took of the main goal of integration into European political, economic and cultural space and the construction of democracy. The subject of this article is the phenomenon of civil society in the context of its historical development. The purpose of this article is to identify and analyze the main stages of development of the idea of civil society.*

Modern conceptions of civil society are the result of a long evolution in the history of socio-philosophical and political thought of various approaches to the study of this phenomenon.

The author is analysing the genesis of the idea of civil society from ancient times to the present. It is political and legal ideas of ancient Greece and Rome made up the roots of the concept and the idea of civil society. In the future notionalists of each times, based in its reality, they developed the conception of the idea of civil society. Since the late of twentieth century, there is a new interpretation of this concept, many different definitions of this phenomenon were there, the specific aspect was emphasized. The accent of modern research is transferred to the analysis of the structure of civil society, its institutions, the relationship with democratization. We want to note that modern Ukraine in addition to a wide scientific research during the years of independence made some steps towards the development and strengthening of civil society, at the first, the government policy is aimed at implementing an effective mechanism of interaction of its institutions with the bodies of Executive power and bodies of local self-government on the principles of partnership and mutual accountability, to create favorable conditions to ensure and protect the rights and freedoms of men and citizen.

ПСИХОЛОПІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СТУДЕНТІВ ДЕФЕКТОЛОПІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Малій Н. Ю.

Дослідження присвячено емпіричному вивченню психологічних особливостей креативності особистості студентів дефектологічного факультету. З'ясовуються закономірності прояву психічних явищ емоційної, мотиваційної та вольової сфери у структурі креативності особистості у пізньому юнацькому віці, формуються передумови розгляду креативності як багатомірного психічного явища особистісної природи.

Ключові слова: *особистість, креативність, студент, творчість, здібність, емоції, воля, мотивація, кореляція, відмінність, фактор.*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КРЕАТИВНОСТИ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ ДЕФЕКТОЛОГИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА

Малий Н. Ю.

Исследование посвящено эмпирическому изучению психологических особенностей креативности личности студента дефектологического факультета. Выявляются закономерности проявления психических явлений эмоциональной, мотивационной и волевой природы в структуре креативности личности в позднем юношеском возрасте, формулируются условия для рассмотрения креативности как многомерного психического явления личностной природы.

Ключевые слова: личность, креативность, студент, творчество, способность, эмоции, воля, мотивация, корреляция, отличие, фактор.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF CREATIVITY OF THE IDENTITY OF STUDENTS OF DEFEKTOLOGY FACULTY

Maly N. Yu.

This research is devoted the empirical studies of psychological peculiarity of the creativity by personality of teenager. We determinate the psychical phenomena of emotional, will and motivation nature of structure, the personality by teenager; we founded the some bases for view at the creativity as poly-dimension psychical phenomena by personality's nature.

Key words: personality, creativity, creation, student, ability, emotion, will, motivation, correlation, difference, factor.

Постановка проблеми. Термін «креативність» знаходить широке вживання у спеціальній психологічній літературі, його теоретична та практична значущість визнана багатьма науковцями, проте у емпіричному відношенні креативність як психічне явище залишається недостатньо з'ясованою. Зокрема, в межах особистісного підходу до даної проблеми недостатньо висвітленими залишаються проблеми детермінації креативності психічними явищами, які не можна цілком звести до інтелектуальних процесів. Саме ці міркування і обумовлюють актуальність нашого дослідження. Спираючись на розроблені у вітчизняній психології теорії розвитку особистості (насамперед вищих рівнів самосвідомості), до дослідження, ми вважаємо за доцільне залучити опитуваних раннього юнацького, пізнього юнацького та дорослого віку. Даний фрагмент нашого дослідження ілюструє процедуру визначення основних психологічних особливостей креативності особистості у ранньому юнацькому віці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У новітній довідковій психологічній літературі креативність визначається як «...рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості», та «...незвідну до інтелекту функцію цілісної особистості, яка залежить від комплексу її психологічних характеристик» [6; с. 181].

С.Д. Максименком креативність розглядається в якості одного з принципів побудови генетико-модельного методу дослідження особистості. Автор зауважує, що «...вже сама по собі особистість є результатом та продуктом творчості. І нужда, втілена у ній, має величезний креативний потенціал» [3; с. 65].

Б.І. Додонов вказує на те, що «...ступінь напруженості почуттів, динамічності, їх звичне зростання або спадання у відповідь на визначені життєві ситуації та, нарешті, охоплюючий особистість потяг до тих чи інших емоційних станів та до ситуацій, що їх викликають, до видів діяльності – все це разом створює неповторне емоційно-духовне обличчя кожної конкретної людини та визначає особливості її світосприйняття та життєдіяльності» [2; с. 109].

В. І. Андреев, розглядаючи складові творчих здібностей особистості, виокремлює багатопланову ієрархію здібностей особистості до самокерування, саморегулювання у творчій діяльності, що описується та оцінюється наступним чином [1; с. 21-22]: цілеспрямованість, здібність до розгорнутого планування, здібність до самоорганізації, здібність до самоконтролю, адекватність самооцінки, здібність та рефлексії та перелаштування, відповідальність.

На думку Я. О. Пономарьова, із здібністю до творчості об'єднана така особистісна якість, як інтенсивність пошукової мотивації. Крім того, як важлива якість особистості, що сприяє процесу творчості, він виділяє силу творчої мотивації, що підтримує прагнення людини до пошуку нового у достатньо невизначеній, тобто психологічно фрустраційній ситуації. Дана мотивація втримує людину від швидкого виходу зі стану творчості до стану конкретності та визначеності [6].

Є. В. Фролова в процесі дослідження креативності як фактора успішності навчальної діяльності студентів приходять до висновків про те, що вербальна та невербальна креативність, а насамперед індекси розробленості, унікальності та оригінальності пов'язані з високим рівнем навчальної успішності студентів, у студентів, що мають низький рівень навчальних досягнень, креативність відносно чітко виділяється за невербальною та вербальною ознакою [7].

В. І. Носков та Є. М. Левченко пропонують використовувати при формуванні креативності особистості студента спеціально розроблену технологію, в основу якої покладені елементи теорії розв'язання винахідницьких задач, ідеї теорії творчості Г.С. Амтхауера та теорії конструкторської діяльності (В. О. Моляко) [4].

На думку О. С. Шила, розвиток креативності майбутнього педагога може знайти свої місце у процесі його професійної підготовки, шляхом розвитку спрямованості особистості на цінності професійної та особистісної самореалізації, системи ціннісних орієнтацій особистості [8].

Дослідження М. Сарзанія, що було присвячене з'ясуванню співвідношення між спеціалізацією пізнавальних потреб та креативністю особистості студента, призвело до результатів, що свідчать про схильність до природничих наук студентів з високою креативністю, в той час як низько креативні та середньо креативні студенти виявляли схильність до гуманітарних дисциплін. Крім того, було встановлено, що низьку схильність до суспільних наук мають усі експериментальні групи, незалежно від рівня креативності респондентів, а студенти з високою креативністю мали більш гармонійні стосунки із викладачами [9].

Формування цілей статті (Постановка завдання). Отже, основною метою нашого дослідження є визначення закономірностей прояву тих емоційних, мотиваційних або вольових психічних процесів, що обумовлюють певні особливості креативності особистості у ранньому юнацькому віці. Серед основних завдань нашого дослідження: встановлення та опис структури особистісних показників вольової природи для креативності студентів дефектологічного

факультету; з'ясування психологічних особливостей прояву вольвової складової креативності особистості студентів дефектологічного факультету в залежності від статевої приналежності опитуваних. Ми користуємося спеціально розробленою психодіагностичною програмою, що включає наступні методики: 1) креативнісний блок: тест креативності Є. Торренса (фігурна форма, індекси розробленості та оригінальності), тест креативності С. Медніка (індекси оригінальності та унікальності), авторська методика діагностики креативності; 2) емоційний блок: методика Т. Рабінович, методика В. Русалова; 3) мотиваційний блок: методика діагностики мотивації успіху та запобігання невдач (за Т. Елерс), методика діагностики мотиваційної структури особистості (за Н. Мільман), тест Люшера (скорочений варіант); 4) вольвовий блок: методика діагностики сили волі (за Є. П. Ільїним), методика діагностики стійкості (за Є. П. Ільїним), методика діагностики схильності до ризику (за С. Шубертом), методика діагностики наполегливості (за Є. П. Ільїним), методика діагностики організованості (за Є. П. Ільїним), методика вивчення довільного самоконтролю (за М. Нікіфоровим); 5) інтелектуальний блок: тест Дж. Равена, тест В. М. Бузіна.

Усього психодіагностичною роботою було охоплено 70 студентів різних років навчання дефектологічного факультету ДВНЗ «ДДПУ» у віці від 18 до 22 повних років, середній вік склав 20,3 роки. З них дівчат 55 осіб, юнаків – 15 осіб. Всередині групи осіб студентського віку ми проводили співставлення за гендерною ознакою (юнаки – дівчата) та за ознакою спрямування професійної підготовки (педагоги – економісти) для середніх значень особистісних показників креативності з використанням параметричного критерію t -Ст'юдента. В цілому по групі осіб пізнього юнацького віку нами було використано процедуру кореляційного аналізу, процедуру факторного аналізу методом головних компонент.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку нами буде виконаний опис основних результатів аналізу ступеня достовірності розбіжностей за гендерною ознакою середніх значень усіх виділених емпіричних особистісних показників для осіб пізнього юнацького віку, що були залучені до дослідження. В результаті чого нами не виявлено статистично достовірних розбіжностей за гендерною ознакою між середніми значеннями показників інтелекту для представників студентства дефектологічного факультету. Тобто, за показником статі для даного вікового періоду інтелектуальний розвиток достовірно не відрізняється.

Нами зафіксовано статистично достовірну відмінність за гендерною ознакою між середніми значеннями лише такого показнику емоціональної сфери особистості, як психомоторна емоціональність за Русаловим (відповідно $t=-2,94$ при $p=0,004$) та страз за Рабінович ($t=-2,54$ при $p=0,01$), причому для хлопців значення цього показника достовірно вищі, ніж для дівчат на даному віковому етапі.

Ми виявили статистично достовірну відмінність за гендерною ознакою між середніми значеннями таких показників мотиваційної сфери особистості раннього юнацького віку, як: вибір фіолетового кольору за Люшером ($t=-4,74$ при $p=0,00001$), коричневого кольору за Люшером ($t=2,76$ при $p=0,007$). За усіма іншими виділеними показниками мотиваційної сфери особистості студентів статистично достовірних відмінностей за гендерною ознакою між середніми значеннями нами не зафіксовано.

Вдалося зафіксувати статистично достовірну відмінність за гендерною ознакою між середніми значеннями показника схильності до ризику ($t=3,82$ при $p=0,0002$). За усіма іншими показниками статистично достовірних розбіжностей між середніми значеннями за гендерною ознакою не зафіксовано. Констатуємо, що у пізньому юнацькому віці стать суттєво не впливає на рівень розвитку емоціональної сфери.

Ми не можемо вести мову про наявність статистично достовірних розбіжностей між середніми значеннями виділених показників креативності за гендерною ознакою для осіб пізнього юнацького віку, що може свідчити про відносну стабільність даного показника у звичайних умовах розвитку в незалежності від статевої приналежності представників студентства дефектологічного факультету.

Результати кореляційного аналізу будуть нами представлені за принципом співставлення показників креативності із показниками інтелекту, емоційної, мотиваційної та вольової сфер особистості осіб студентського віку.

Встановлено статистично достовірні позитивні зв'язки між оригінальністю, за Медніком, та інтелектуальною, комунікативною та загальною емоціональністю; унікальністю, за Медніком, та інтелектуальною, комунікативною та загальною емоціональністю; когнітивним показником креативності за авторською методикою та інтелектуальною і загальною емоціональністю; емоціональним показником креативності за авторською методикою та інтелектуальною, комунікативною та загальною емоціональністю; інтегральним показником креативності за авторською методикою та інтелектуальною, комунікативною та загальною емоціональністю; оригінальністю за Торренсом та інтелектуальною, комунікативною та загальною емоціональністю; розробленістю за Торренсом та інтелектуальною, комунікативною та загальною емоціональністю. Велика кількість даних зв'язків, їх системність (перевага кількості зв'язаних компонент емоціональності та креативності над нез'язаними), високі значення коефіцієнтів кореляції дозволяє стверджувати, що інтелектуальна, комунікативна та загальна емоціональність тісно пов'язані креативністю для студентів дефектологічного факультету.

Разом з тим нами зафіксовані статистично достовірні негативні зв'язки між смутком та усіма виділеними показниками креативності, окрім когнітивного показника креативності за авторською методикою. Це свідчить про психічну протилежність стану смутку та креативності особистості.

Нами встановлено, що статистично достовірні позитивні зв'язки наявні між оригінальністю, за Медніком, та творчою активністю, діяльністю спрямованістю та внутрішньою мотивацією майбутньої професійної діяльності та рангом червоного кольору за тестом Люшера; унікальністю за Медніком та творчою активністю, діяльністю спрямованістю та внутрішньою мотивацією майбутньої професійної діяльності та рангом червоного кольору за тестом Люшера; когнітивним показником креативності за авторською методикою та творчою активністю і діяльністю спрямованістю; емоційним показником креативності за авторською методикою та творчою активністю, діяльністю спрямованістю, внутрішньою мотивацією майбутньої професійної діяльності, рангом червоного кольору за тестом Люшера; інтегральним показником креативності за авторською методикою та творчою активністю, діяльністю спрямованістю,

внутрішньою мотивацією майбутньої професійної діяльності, рангом червоного кольору за тестом Люшера; індексом оригінальності за Торренсом та творчою активністю, діяльнісною спрямованістю, внутрішньою мотивацією майбутньої професійної діяльності, рангом червоного кольору за тестом Люшера; індексом розробленості за Торренсом та творчою активністю, діяльнісною спрямованістю, внутрішньою мотивацією майбутньої професійної діяльності, рангом червоного кольору за тестом Люшера.

Статистично достовірні негативні зв'язки зафіксовано між оригінальністю, за Медніком, та спілкуванням, життєвою спрямованістю і зовнішньою негативною мотивацією майбутньої професійної діяльності; унікальністю, за Медніком, та спілкуванням, життєвою спрямованістю і зовнішньою негативною мотивацією майбутньої професійної діяльності; емоційним показником креативності за авторською методикою та спілкуванням, життєвою спрямованістю і зовнішньою негативною мотивацією майбутньої професійної діяльності; інтегральним показником креативності за авторською методикою та спілкуванням, життєвою спрямованістю і зовнішньою негативною мотивацією майбутньої професійної діяльності; індексом оригінальності, за Торренсом, та спілкуванням, життєвою спрямованістю і зовнішньою негативною мотивацією майбутньої професійної діяльності; індексом розробленості, за Торренсом, та спілкуванням, життєвою спрямованістю і зовнішньою негативною мотивацією майбутньої професійної діяльності.

Можемо казати про те, що висока спрямованість особистості студента на творчість та потреба активно діяти і досягати успіху позитивно впливає на креативність. Налаштованість особистості у пізньому юнацькому віці на життєві цінності, спілкування та домінування у майбутній професійній діяльності зовнішніх негативних мотивів пригальмовують розкриття творчого потенціалу.

Виявлено позитивні статистично достовірні зв'язки між оригінальністю за Медніком та соціальним самоконтролем; унікальністю, за Медніком, та соціальним самоконтролем; емоційним показником креативності за авторською методикою та соціальним самоконтролем; інтегральним показником креативності за авторською методикою та соціальним самоконтролем; індексом оригінальності, за Торренсом, та соціальним самоконтролем; індексом розробленості, за Торренсом, та соціальним самоконтролем. Негативні статистично достовірні зв'язки між показником вольової сфери особистості та виділеними показниками креативності нами не зафіксовані.

Можемо констатувати, що єдиним показником вольової сфери, за яким виявлено статистично достовірні позитивні зв'язки з майже усіма виділеними показниками креативності, виявився показник соціального самоконтролю, очевидно розвинений соціальний самоконтроль студентів дефектологічного факультету позитивно впливає на креативність особистості.

Найбільш зв'язаними між собою виявилися показники креативності особистості у пізньому юнацькому віці, є показники оригінальності та унікальності за Медніком, емоційний та інтегральний показники креативності за авторською методикою, індекс оригінальності та розробленості за Торренсом. Певну неузгодженість демонструє когнітивний показник креативності за авторською методикою. Але в цілому отримані результати свідчать про те, що незважаючи на специфічний характер стимульного матеріалу, використання різних методів

діагностики, креативність проявляє себе як цілісна, загальна характеристика особистості, що цілком відповідає логіці її розгляду як загальної здібності. Авторська методика діагностики креативності особистості демонструє стабільність своїх емоційних та інтегральних складових по відношенню до інших методик, що діагностують даний особистісний конструкт.

Таблиця 1.

Результати факторного аналізу особистісних показників креативності студентів дефектологічного факультету

ФАКТОР 1	ФАКТОР 2
Креативнісно-емоційно-мотиваційний	Інтелектуальний
Емоціональність інтелектуальна -0,89	Тест Равена (вірні відповіді) 0,78
Емоціональність комунікативна -0,74	Тест Равена (кількість балів) 0,83
Емоціональність загальна -0,78	Тест Равена (рівнева оцінка) 0,82
Смуток (Рабінович) 0,76	
Спілкування (мотиваційна структура) 0,73	
Творча активність (мотиваційна структура) -0,76	
Діяльнісна спрямованість (мотиваційна структура) -0,76	
Внутрішня мотивація майбутньої професійної діяльності -0,83	
Зовнішня негативна мотивація професійної діяльності 0,7	
Червоний (тест Люшера) -0,83	
Самоконтроль соціальний -0,8	
Тест Медніка (індекс оригінальності) -0,81	
Тест Медніка (індекс унікальності) -0,71	
Авт. методика (емоціональний індекс) -0,82	
Авт. методика (інтегральний індекс) -0,79	
Тест Торренса (індекс оригінальності) -0,91	
Тест Торренса (індекс розробленості) -0,71	
ІНФОРМАТИВНІСТЬ ФАКТОРУ, %	
34	6

Як бачимо, найбільшу вагу має перший фактор, що включає показники інтелектуальної, комунікативної та загальної емоціональності, смутку за тестом Рабінович, спілкування, творчої активності, діяльнісної спрямованості, внутрішньої мотивації майбутньої професіональної діяльності, зовнішньої негативної мотивації майбутньої професійної діяльності, вибору червоного кольору за тестом Люшера, соціального самоконтролю, індексами оригінальності та унікальності за тестом Медніка, емоціональний та інтегральний показники за авторською методикою, індекси оригінальності та розробленості за тестом Торренса. Даний фактор умовно може бути названий як емоційно-мотиваційно-креативнісний. Другий фактор містить показники, що відносяться до тесту Равена, вони мають однаковий знак і фактор може бути умовно названий інтелектуальним.

Висновок. Таким чином, за результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки: 1) у розглянутій структурі особистісних показників креативності студентів дефектологічного факультету провідну роль відіграють психічні явища емоційної та мотиваційної сфери, а саме – показники інтелектуальної, комунікативної та загальної емоціональності, творчої активності, діяльнісної спрямованості, внутрішньої мотивації майбутньої професійної діяльності, спрямованості на активні дії у досягненні успіху; 2) не виявлено достатніх ознак наявності статистично достовірних розбіжностей між середніми значеннями виділених показників креативності в залежності від статевої приналежності представників студентства дефектологічного факультету.

Література

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев // Казань : изд. Казанского университета, 1988. – 232 с.
2. Додонов Б.И. В мире эмоций / Б.И. Додонов. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 140 с.
3. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. – К. : Видавництво ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
4. Носков В. И. Технология формирования творческой самостоятельности личности студента / В. И. Носков, Е. М. Левченко // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №9. – С. 8-19.
5. Пономарёв Я.А. Психология творчества / Я.А. Пономарёв // Тенденции развития психологической науки. – М. : Наука, 1988. – С. 21-25.
6. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. О.М. Степанов]. – К. : «Академвидав», 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита).
7. Фролова Є. В. Креативність як чинник успішності навчальної діяльності / Є. В. Фролова // Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія. – Харків : ХНПУ, 2009. – Вип. 32. – С. 204-214.
8. Шило О. С. Проблема ціннісних орієнтацій у контексті творчої діяльності особистості / О. С. Шило // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія; за ред. С. Д. Максименка. – Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – Т. 10. – Вип. 7. – С. 580-591.
9. Sarsania M. Do High and Low Creative Children Differ in Their Cognition and Motivation? / M. Sarsania // Creativity Research Journal. – 2008. – V. 20. – Iss. 2. – P. 155-170.